

فصلنامه علمی پژوهشی دانش سرمایه‌گذاری
سال دهم / شماره سی‌وهشتم / تابستان ۱۴۰۰

تبیین اثر مفاهیم گزارشگری مالی بر سطح افشای ریسک در گزارشگری مالی سالانه در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران

ایرج خوش خلق

گروه حسابداری، واحد بین‌المللی کیش، دانشگاه آزاد اسلامی، جزیره کیش، ایران
iraj.khoshkholgh1351@gmail.com

قدرت‌اله طالب نیا

عضو هیات علمی واحد علوم و تحقیقات
gh_talebnia@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۹۹/۰۴/۱۸ تاریخ پذیرش: ۹۹/۱۰/۰۹

چکیده

هدف از این پژوهش بررسی اثر مفاهیم گزارشگری مالی بر سطح افشای ریسک در گزارشگری مالی سالانه در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران است. در این پژوهش، برای بررسی مفاهیم گزارشگری مالی از چهار شاخص (کیفیت گزارشگری مالی، سطح راهبری شرکتی، کیفیت حسابرسی و افشای مسئولیت اجتماعی شرکت) استفاده شده است. برای این منظور فرضیه‌هایی تدوین و اطلاعات مربوط به شرکت‌های عضو بورس اوراق بهادار برای دوره زمانی بین سال‌های ۱۳۸۸ تا ۱۳۹۷ مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار گرفت. جامعه آماری پژوهش با توجه به شرایط در نظر گرفته به منظور انتخاب نمونه، شامل ۱۴۰ شرکت که به روش حذف سیستماتیک انتخاب شد. الگوی رگرسیون پژوهش با استفاده از روش داده‌های تابلویی با رویکرد اثرات ثابت بررسی و آزمون شد. نتایج نشان داد در میان مفاهیم گزارشگری مالی، شاخص کیفیت گزارشگری مالی، راهبری شرکتی و کیفیت حسابرسی با توجه به افزایش سطح نظارت، شفافیت و افشای مناسب اثر مثبت معناداری بر افشای ریسک در گزارشگری مالی سالانه دارند و سبب افزایش سطح افشای ریسک در گزارشگری مالی سالانه می‌شوند. از سوی دیگر، نتایج موید آن است که شاخص افشای مسئولیت اجتماعی شرکت اثر معناداری بر افشای ریسک در گزارشگری مالی سالانه ندارد.

واژه‌های کلیدی: سطح افشای ریسک در گزارشگری مالی سالانه، کیفیت افشا، شفافیت شرکتی و مفاهیم گزارشگری مالی.

۱- مقدمه

افشای کامل و گزارشگری به موقع اطلاعات عاملی است که باعث سالم سازی بازار سرمایه گشته و از معاملات افرادی که به نحوی به اطلاعات منتشر شده دسترسی دارند جلوگیری می‌نماید و همچنین باعث آشکار شدن گزینه‌های جدید و یا حذف گزینه‌های ضعیف می‌شود و سرانجام افراد را تحت تأثیر قرار داده و آنان را به سمت اتخاذ تصمیم صحیح سوق می‌دهد (شریفی، ۱۳۹۵). کمیته جنگینز وابسته به انجمن حسابداران رسمی آمریکا در سال ۱۹۹۶ در پژوهش خود درباره گزارشگری مالی چنین گفته است: افزایش افشای اطلاعات برای استفاده کنندگانی که قادر به تعیین چشم انداز آتی شرکت نیستند سودمند است و این سودمندی از طریق کاهش احتمال تخصیص نادرست سرمایه هایشان می‌باشد. روشن است که این نفع مستقیمی است که به تک تک استفاده کنندگان از گزارش‌های واحدهای تجاری می‌رسد (دستگیر، ۱۳۸۵).

از سوی دیگر، گزارش سالانه متشکل از مؤلفه‌های مالی و غیرمالی، منبع اصلی اطلاعات برای سرمایه‌گذاران و سهامداران است. پیچیدگی فزاینده محیط کسب و کار، فرآیندها و محدودیت‌های قانونی منجر به ایجاد تقاضای شرکت‌ها برای تأمین سطح بالاتری از افشای اطلاعات به منظور افزایش شفافیت و کاهش عدم تقارن اطلاعاتی می‌گردد (رودریگز و ناگنورا گومز، ۲۰۱۴). اطلاعات ریسک و مدیریت ریسک در سال‌های اخیر و در پی ورشکستگی‌های بزرگ شرکت‌ها در ایالت متحده و غرب اروپا، مورد توجه زیادی قرار گرفته است (ایتریدیس، ۲۰۱۱). ریسک یک عنصر غیرقابل چشم پوشی برای هر شرکت محسوب می‌شود. هر شرکت علاوه بر ریسک‌های مالی در معرض ریسک‌های غیرمالی از جمله ریسک‌های تجاری و تغییرات محیط اقتصادی نیز قرار دارد که می‌تواند آن واحد تجاری را به شدت تحت تأثیر قرار دهد. ریسک شرکت را می‌توان به عنوان هر رویداد، خطر، تهدید، فرصت، آسیب یا مخاطره تعریف کرد که بر شرکت تأثیرگذار است (لینسلی و شریوز، ۲۰۰۶). همچنین، افشای اطلاعات با کاهش عدم تقارن اطلاعاتی و مشکلات نمایندگی بین سرمایه‌گذاران و شرکت‌ها، باعث بهبود کارایی سرمایه‌گذاری شرکت می‌شود (لی و همکارانش، ۲۰۱۹). بنابراین، هر گونه اطلاعات در مورد ریسک یک شرکت برای سرمایه‌گذاران مفید است. پژوهش بر روی عوامل تعیین کننده ریسک نشان می‌دهد که شرکت‌ها تمایلی به افشای اطلاعات ریسک ندارند زیرا رقبا می‌توانند از این افشا، اطلاعات محرمانه به دست آورند و اطلاعات ریسک ممکن است یک پیام نامطلوب به بازار بدهد (یانکوینگ و همکاران، ۲۰۱۸). با توجه به موارد مطرح شده و بحث اساسی گزارشگری مالی که می‌تواند اثر بالاهمیتی بر مساله شفافیت و محیط تصمیم‌گیری شرکت داشته باشد هدف اساسی این پژوهش تبیین اثر مفاهیم گزارشگری مالی بر افشای ریسک در گزارشگری مالی سالانه در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران است.

پیشینه پژوهش

پیشینه نظری

مدیران شرکت‌ها برای اینکه سرمایه‌گذاران را در مورد چشم‌اندازهای آتی و اهداف و استراتژی‌های شرکت آگاه سازند، دست به افشای داوطلبانه اطلاعات می‌زنند. ارائه‌ی اطلاعات داوطلبانه مالی و غیرمالی در مورد

شرکت باعث کاهش عدم تقارن اطلاعاتی، افزایش نقدشوندگی سهام و در نتیجه بهبود وضعیت مالی شرکت می‌شود. اما، اگر ریسک وجود داشته باشد، دو حالت پیش خواهد آمد. در حالت اول، هرچه ریسک بالاتر باشد، چه سرمایه‌گذار و چه اعتبار دهنده هزینه بهره بالاتری را درخواست خواهند کرد. در حالت دوم، اعتبار دهنده با مشاهده شفافیت صورت‌های مالی و صداقت شرکت‌ها، نرخ بهره پایین‌تری مطالبه خواهد کرد (یانکوینگ و همکاران، ۲۰۱۸). همچنین، در حالی که افشای ریسک مهم بوده و مورد مطالبه ذینفعان و مورد تأکید انجمن‌های حرفه‌ای و قانون‌گذاران است؛ اما به طور کلی مدیران با هدف کنترل انحصاری، تمایلی به ارائه گسترده اطلاعات ندارند (نگار و همکاران، ۲۰۰۳). برخی از پژوهش‌ها نشان داده‌اند که مدیران محرک‌های اندکی برای افشای ریسک دارند. در این رابطه سازوکارهای مختلفی از قبیل الزامات گزارشگری و (لاجلی و زقال، ۲۰۰۵) سازوکارهای راهبری بیرون و درون شرکتی (لیم و همکاران، ۲۰۰۷) ارائه شده است. درخصوص الزامات گزارشگری ریسک‌های گوناگون، ایراداتی مطرح است؛ زیرا ریسک موضوعی ذهنی و تا حدودی غیرقابل تأیید است، در نتیجه امکان اعمال نظر شخصی وجود دارد (دوبلر، ۲۰۰۸). افزون بر این، از دیدگاه تئوری نمایندگی، مکانیسم‌های کنترلی مختلفی مثل کیفیت گزارشگری مالی، حسابرسی مستقل و کیفیت افشا وجود دارد که عدم تقارن اطلاعاتی و ریسک اطلاعاتی را کاهش می‌دهند و نظارت بر فعالیت‌های مدیران به منظور کاهش رفتارهای فرصت طلبانه آنها را تقویت می‌کنند (هپ و توماس، ۲۰۰۸).

افزون بر این، استفاده کنندگان، ارزش و اهمیت زیادی برای کیفیت، شفافیت و اعتمادپذیری گزارشگری مالی قائل‌اند. چنانچه این گزارش‌ها صحیح و باکیفیت باشند تصمیم‌گیری‌های سرمایه‌گذاری بهبود می‌یابد و در نتیجه فرایند تخصیص منابع در اقتصاد بهینه می‌شود. از سوی دیگر، اطلاعات گمراه کننده به تصمیم‌گیری‌های نادرست و اتلاف منابع منجر خواهد شد. (آوانگ و همکاران، ۲۰۱۶). بر اساس نظر هیئت تدوین استانداردهای حسابداری مالی تصمیمات سرمایه‌گذاران و اعتباردهندگان و استفاده آنها از اطلاعات دارای گستردگی بسیار بیشتری نسبت به سایر گروه‌ها می‌باشد و به همین دلیل تصمیمات اتخاذ شده توسط آنها براساس اطلاعات افشا شده دارای تأثیرات عمده‌ای در تخصیص منابع اقتصادی یک کشور می‌باشد. مدیریت می‌تواند از گزارشگری مالی و افشا به عنوان ابزاری برای بهبود انتقال اثربخش اطلاعات به افراد برون سازمانی استفاده کند (داود و چارفدین، ۲۰۱۹). در ایران وجود استانداردهای حسابداری و حسابرسی و الزامات بورس اوراق بهادار به عنوان ساز و کارهای نهادی، بر لزوم افشای اطلاعات به صورت قاعده مند تأکید دارند که موجب کاهش شکاف اطلاعاتی میان مدیران و مالکان شرکت‌ها می‌گردد، اما آن را به طور کامل برطرف نمی‌کنند. از این رو افشای داوطلبانه می‌تواند به کاهش شکاف اطلاعاتی و بهبود کیفیت گزارشگری مالی کمک کند. یکی از افشاهای اختیاری در بازار سرمایه کشور، افشای ریسک در گزارشگری سالانه است. با توجه به مسائل اقتصادی موجود در سطح کشور و وجود انواع ریسک در اقتصاد (نظیر ریسک‌های ناشی از اعمال تحریم‌ها و وجود ریسک‌های سیستماتیک قابل توجه در سطح اقتصاد کشور) و بحث ناکارآمدی مدیریتی باعث شده است تا فعالان بازار با عدم اطمینان چشم‌گیری در ارتباط با آینده شرکت‌ها رو به رو شوند. یکی از راه‌کارهایی که می‌تواند سبب کاهش این عدم اطمینان شود، افشای ریسک در گزارشگری سالانه شرکت‌ها است. با توجه به انواع مفاهیم گزارشگری مالی این استدلال وجود

دارد که شاخص‌های گزارشگری مالی می‌تواند به عنوان یک عامل اثر گذار بر سطح افشا در صورت‌های مالی باشد. در نتیجه، در ارتباط با اثر مفاهیم گزارشگری مالی (نظیر کیفیت گزارشگری مالی، سطح راهبری شرکتی و کیفیت حسابرسی) این استدلال وجود دارد شرکت‌های که دارای سطح کیفی بالاتری در مفاهیم گزارشگری مالی هستند به دلیل سطح شفافیت بالاتر و انجام نظارت دقیق‌تر افشاهای مطلوب‌تری ارائه خواهند داد. بنابراین، در این گونه از شرکت‌ها شاهد افشای ریسک بیشتری در گزارگری مالی سالانه خواهیم بود (الکوردی و همکاران، ۲۰۱۹). علاوه بر این، مطابق مبانی تئوریک این استدلال وجود دارد که شرکت‌های با سطح افشای مسئولیت اجتماعی بالاتر دارای مسئولیت‌پذیری بیشتر و برنامه نظارتی دقیق‌تری هستند و این شرکت‌ها سعی می‌کنند یک روند با ثباتی را از خود به بازار عرضه کرده و از ایجاد تنش در بازار خودداری کنند تا منافع سرمایه‌گذاران آسیب نبینند. لذا این انتظار وجود دارد که با شفافیت و مسئولیت‌پذیری بالاتر شاهد افشای ریسک در گزارشگری سالانه بیشتری باشیم (لی و همکاران، ۲۰۱۹).

پیشینه تجربی

الکوردی و همکاران (۲۰۱۹) به بررسی تاثیر راهبری شرکتی بر افشای ریسک پرداختند. نمونه آنان شامل ۱۵ بانک در بین سال‌های ۲۰۰۸ تا ۲۰۱۵ بوده است. نتایج پژوهش آنان نشان داد ویژگی‌های راهبری شرکتی شامل اندازه هیات مدیره، استقلال هیات مدیره، مالکیت مدیریت، مالکیت نهادی و کمیته حسابرسی تاثیر مثبت و معناداری بر افشای ریسک در گزارشگری سالانه شرکت دارد.

داود و چارفدین (۲۰۱۹) رابطه بین افشای شرکت‌ها و عملکرد شرکت را در مورد شرکت‌های بورس اوراق بهادار کویت بررسی کردند و دریافته‌اند که یک رابطه غیرخطی و U شکل بین انواع افشا و عملکرد شرکت‌ها وجود دارد و علاوه بر این، دریافته‌اند که رابطه بین افشای و عملکرد شرکت توسط متغیر اندازه شرکت تعیین نشده است.

لی و همکاران (۲۰۱۹) در پژوهشی به بررسی تاثیر افشای ریسک در گزارشگری مالی بر کارایی سرمایه‌گذاری پرداختند. نمونه آنان شامل ۱۸۶۵۱ سال-شرکت بوده است. روش آنان بر گردآوری اطلاعات افشای ریسک بر اساس روش داده کاوی انجام شده است. نتایج پژوهش آنان نشان داد که افشای ریسک در گزارشگری مالی شرکت‌ها سبب ارتقا شفافیت محیط اطلاعاتی شرکت شده و در نهایت سبب اثر مثبت معناداری بر کارایی سرمایه‌گذاری خواهد شد.

رضائی و توفو (۲۰۱۷) به بررسی رابطه افشای داوطلبانه اطلاعات غیر مالی و ارتباط آن با عملکرد پایدار پرداختند. آنها ۵۸۰ نمونه افشای داوطلبانه غیرمالی شرکت‌ها در مورد محصول، رقابت، صنعت، مشتریان، روندها و داده‌های فناوری را از گزارش‌های سالانه آنها در سال ۲۰۱۰ جمع‌آوری کردند و دریافته‌اند که محتویات اطلاعاتی و انگیزه‌های مدیریتی نقش مهمی در ارزیابی پیشینه‌ها و پیامدهای افشای غیر مالی دارند. به طور خاص، دریافته‌اند که کیفیت سود یک فاکتور بارز در تأثیرگذاری بر افشاگری‌های غیر مالی رو به جلو است در حالی که هزینه اختصاصی یک عامل برجسته در تأثیرگذاری بر افشای تاریخی غیر مالی است. با

استفاده از رتبه بندی های پایگاه داده *KLD* برای بررسی عملکرد پایدار، آنها یک رابطه دو طرفه بین افشای غیر مالی و عملکرد پایدار پیدا کردند. به طور خاص، افشای غیر مالی رو به جلو با عملکرد پایدار همراه است، در حالی که عملکرد پایدار سال جاری با افشای بیشتر اطلاعات غیر مالی تاریخی در پرونده های سالانه پایان سال مرتبط است.

طاهری و همکاران (۱۳۹۸) به بررسی ارتباط ارزشی افشا و گزارش ریسک بانک های ایران در بازار سرمایه پرداختند. برای این منظور از داده های صورت های مالی سالانه ۱۹ بانک عضو بورس اوراق بهادار تهران برای دوره ۶ ساله از سال ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵ پرداختند و برای تبیین اثر افشای ریسک بر متغیرهای قیمت، بازدهی و ارزش بانک از رگرسیون ساده استفاده کردند. نتایج نشان داد افشای ریسک با ارزش بانک دارای رابطه مثبت و معنادار و با بازدهی بانک دارای رابطه منفی و معنادار است و در مجموع وجود ارتباط ارزشی افشای ریسک اجباری بانک ها را در بازار سرمایه ایران تأیید کردند.

ابراهیمی، بهرامی نسب و باغبان (۱۳۹۶) در پژوهشی نشان دادند که کیفیت حسابرسی اثر منفی و معناداری بر احتمال گزارشگری متقلبانه در صورت های مالی دارد، به عبارت دیگر با افزایش کیفیت حسابرسی احتمال تقلب و میزان مدیریت سود کاهش می یابد، همچنین نتایج تحقیق بیانگر رابطه منفی و معناداری بین رعایت حقوق سهامداران و احتمال گزارشگری متقلبانه می باشد.

صمدی (۱۳۹۶) به بررسی تأثیر امتیاز حاکمیت شرکتی بر ارزش بازخورد اطلاعات و عملکرد حسابداری پرداخت. برای این منظور، از جامعه شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در بازه زمانی ۱۳۸۹-۱۳۹۳ و برای ۱۲۵ شرکت به روش ترکیبی و از تخمین زنده های مربوط به روش گشتاور تعمیم یافته استفاده کرد. وی سپس، با مشتق گیری از رابطه مستقیم حاکمیت شرکتی و عملکرد نسبت به حاکمیت شرکتی، رابطه غیرمستقیم را تبیین نمود. نتایج پژوهش نشان داد که یک واحد تغییر در امتیاز حاکمیت شرکتی منجر به افزایش ۰/۱۹ واحد در شاخص عملکرد حسابداری می شود که ۰/۱۱ آن تأثیر مستقیم و ۰/۰۸ آن تأثیر غیرمستقیم است. این موضوع بیانگر تأثیر کیفیت اطلاعات بر رابطه بین حاکمیت شرکتی و عملکرد است.

فرضیه های پژوهش

با توجه به مبانی نظری مطرح شده و پژوهش های پیشین، فرضیه های پژوهش به صورت زیر تدوین شده است:

فرضیه اول: کیفیت گزارشگری مالی تأثیر مثبت معناداری بر افشای ریسک در گزارشگری سالانه دارد.

فرضیه دوم: راهبری شرکتی تأثیر مثبت معناداری بر افشای ریسک در گزارشگری سالانه دارد.

فرضیه سوم: کیفیت حسابرسی تأثیر مثبت معناداری بر افشای ریسک در گزارشگری سالانه دارد.

فرضیه چهارم: افشای مسئولیت اجتماعی شرکت تأثیر مثبت معناداری بر افشای ریسک در گزارشگری سالانه دارد.

روش‌شناسی پژوهش

جامعه و نمونه‌ی آماری

جامعه آماری شامل کلیه شرکت‌های بورسی در طول دوره زمانی سال‌های ۱۳۸۸ تا ۱۳۹۷ بوده است. چگونگی انتخاب نمونه، به صورتی بوده است که در هر مرحله از میان تمامی شرکت‌های بورسی در ابتدای سال ۱۳۸۷، شرکت‌هایی که حائز ویژگی‌های زیر نبوده‌اند، حذف شده و شرکت‌های موجود برای انجام آزمون انتخاب شدند:

- ۱) شرکت‌ها باید در طول دوره زمانی مورد رسیدگی تداوم فعالیت داشته و به صورت مداوم در بورس فعال باشند.
- ۲) نمونه آماری تنها دربرگیرنده شرکت‌های تولیدی و صنعتی است.
- ۳) سال مالی شرکت‌ها منتهی به ۲۹ اسفند ماه باشد.

با توجه به اعمال شرایط فوق، در نهایت، پس از طی مراحل مزبور، تعداد ۱۴۰ شرکت در برگیرنده ۱۴۰۰ سال-شرکت برای بررسی این موضوع انتخاب شد. که مطابق با جدول زیر است:

جدول ۱. نحوه انتخاب نمونه

۶۹۴	تعداد کل شرکت‌های پذیرفته شده بورسی
۳۵۶	تعداد شرکت‌هایی که داده‌های آنان در دسترس است و تداوم فعالیت داشته‌اند
۳۱۷	تعداد شرکت‌هایی که پایان سال مالی آن ۱۲/۲۹ است
(۷۲)	تعداد شرکت‌های سرمایه‌گذاری، بیمه، لیزینگ، بانک‌ها و ...
(۱۰۵)	۷۲ تعداد شرکت‌هایی که در دوره پژوهش دارای اطلاعات ناقص بودند
۱۴۰	تعداد شرکت‌های باقی مانده به عنوان نمونه

الگوها و متغیرهای پژوهش

الگوهای پژوهش به شرح زیر رای انجام آزمون فرضیه‌های انتخاب شده است.

مدل پژوهش

$$Risk\ Disc_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 financial\ reporting\ quality_{i,t} + \beta_2 Corporate\ Governance_{i,t} + \beta_3 Audit\ quality_{i,t} + \beta_4 CSR_{i,t} + \beta_5 size_{i,t} + \beta_6 Liquid_{i,t} + \beta_7 Loss_{i,t} + \beta_8 Age_{i,t} + \beta_9 MBV_{i,t} + \beta_{10} CFO_{i,t} + \beta_{11} LEV_{i,t} + \beta_{12} ROA_{i,t} + \varepsilon_{i,t}$$

متغیر وابسته پژوهش

شاخص افشای ریسک (*Riskdisc*): این شاخص را با تجزیه و تحلیل متنی و پیرو کار هوپ و همکارانش (۲۰۱۴) و کراوت و مولسو (۲۰۱۳) به دست می‌آوریم. طبق کار کراوت و مولسو (۲۰۱۳) و لی و همکاران (۲۰۱۹) لغات ریسک، عدم اطمینان، دادرسی، مبهم، ناپایدار، چالش، دشوار، فشار، نامطلوب، متناقض، پیچیده، متنوع، خلاف یا

متضاد، محتمل، نفوذ یا تأثیر، شدید، متناوب یا دارای نوسان، تغییر و پتانسیل را به عنوان لغات کلیدی برای ریسک در نظر می‌گیریم و آنها را از متن استخراج کرده و تکرار آنها را شمارش می‌کنیم.

متغیرهای مستقل پژوهش

ویژگی کیفیت گزارشگری مالی (*financial reporting quality*)؛ توان صورت‌های مالی در انتقال اطلاعات عملیات شرکت و به طور خاص پیش بینی جریان‌های نقدی مورد انتظار آن توسط سرمایه گذاران است. بر مبنای این نظر، اقلام تعهدی ارزش اطلاعاتی سود را با کاهش اثر نوسان‌ها ناپایدار در جریان‌های نقدی بهبود می‌بخشد (دیچاو و دیچو، ۲۰۰۲). در این تحقیق، از کیفیت اقلام تعهدی به عنوان جانشین کیفیت گزارشگری مالی استفاده شده است (فرانسیس و همکاران، ۲۰۰۵).

کیفیت اقلام تعهدی، قرینه‌ی اندازه‌ی انحراف اقلام تعهدی سرمایه در گردش از جریان‌های وجه نقد عملیات است. زیرا هرچه اندازه‌ی انحراف کوچکتر باشد، اقلام تعهدی، با کیفیت تر تلقی می‌شود. در این تحقیق برای ارزیابی کیفیت گزارشگری مالی (کیفیت اقلام تعهدی) از مدل فرانسیس و همکاران (۲۰۰۵)، به شرح زیر استفاده می‌شود:

$$TCA_{j,t} = a_0 + a_1 CFO_{j,t-1} + a_2 CFO_{j,t} + a_3 CFO_{j,t+1} + a_4 \Delta REV_{j,t} + a_5 PPE_{j,t} + \varepsilon_{j,t}$$

در فرمول مزبور؛ $TCA_{j,t}$ کل اقلام تعهدی شرکت j در سال t ؛ $CFO_{j,t}$ جریان وجه نقد حاصل از عملیات شرکت j در سال t ؛ $\Delta REV_{j,t}$ تغییر در درآمد فروش شرکت j بین سال‌های t و $t-1$ ؛ $PPE_{j,t}$ خالص دارایی‌های ثابت مشهود شرکت j در سال t و $\varepsilon_{j,t}$ نشان دهنده‌ی خطای برآورد اقلام تعهدی نسبت به جریان‌های نقدی است. بنابراین، هر چه اندازه‌ی مقادیر خطای حاصل ($|\varepsilon_{j,t}|$) از این مدل کمتر باشد، کیفیت اقلام تعهدی و در نتیجه کیفیت گزارشگری مالی بیشتر خواهد بود. چون مقادیر خطا شاخصی برای محاسبه عدم کیفیت گزارشگری مالی فراهم می‌کند، بدیهی است که می‌توان با ضرب کردن مقادیر مثبت خطاها در منفی یک ($-\varepsilon_{j,t}$) از آن به شاخصی برای محاسبه‌ی کیفیت گزارشگری مالی استفاده کرد.

برای اندازه‌گیری کل اقلام تعهدی از مدل دی‌چاو و دیچو (۲۰۰۲)، به شرح زیر استفاده شده است:

$$E_{j,t} = CFO_{j,t} + TCA_{j,t}$$

در فرمول مزبور؛ $E_{j,t}$ سود عملیاتی شرکت j در سال t و $CFO_{j,t}$ جریان وجه نقد حاصل از عملیات شرکت j در سال t تعریف شده است.

در هر دو مدل کیفیت گزارشگری مالی، برای حذف اثر اندازه‌ی شرکت‌ها، همه متغیرها بر حسب کل دارایی‌های شرکت طی سال t استاندارد شده‌اند.

شاخص سطح راهبری شرکتی (*Corporate Governance*): برای اندازه‌گیری شاخص سطح راهبری شرکتی از معیارهای زیر استفاده شده است (آرمسترانگ و همکاران، ۲۰۱۴).
 الف) مالکیت نهادی: درصد مالکیت سرمایه‌گذاران نهادی در شرکت است به طوری که اگر بیش‌تر از میانه باشد عدد یک و در غیر این صورت صفر را می‌پذیرد.
 ب) تمرکز مالکیت: درصد مالکیت سهام پنج سهامدار عمده شرکت است به طوری که اگر بیش‌تر از میانه باشد عدد یک و در غیر این صورت صفر را می‌پذیرد.
 ج) درصد سهام شناور آزاد: برابر با درصد سهام شناور آزاد شرکت است که در بازار در حال مبادله است به طوری که اگر بیش‌تر از میانه باشد عدد یک و در غیر این صورت صفر را می‌پذیرد.
 د) استقلال هیات مدیره: این متغیر نسبت اعضای غیرموظف هیات مدیره به کل اعضای هیات مدیره تعریف شده است به طوری که اگر بیش‌تر از میانه باشد عدد یک و در غیر این صورت صفر را می‌پذیرد.
 در نهایت پس از تعیین عدد برای هر سال شرکت، توانایی راهبری شرکتی به شرح زیر محاسبه می‌شود.

$$GINDEX = \frac{\sum_{j=1}^m d_j}{\sum_{j=1}^n H_j}$$

در این رابطه، $\sum d_j$ بیانگر کلیه اقلامی است که امتیاز یک گرفته‌اند و $\sum H_j$ بیانگر کلیه اقلامی است که ارزش‌های صفر یا یک در مورد آنها لحاظ شده است. به این ترتیب، به این ترتیب در مورد هر شرکت شاخص توانایی راهبری شرکتی اندازه‌گیری شده و در دامنه صفر تا یک قرار می‌گیرد (آرمسترانگ و همکاران، ۲۰۱۴).
 شاخص کیفیت حسابرسی (*audit quality*): برای اندازه‌گیری این شاخص از چهار معیار به شرح زیر استفاده شده است:

الف) تداوم انتخاب حسابرس: به اعتقاد میرز و همکاران (۲۰۰۳) تداوم انتخاب حسابرس، تعداد سال‌های متوالی است که یک حسابرس مسئولیت حسابرسی یک شرکت را بر عهده می‌گیرد. برای گردآوری اطلاعات تداوم انتخاب حسابرس، از گزارش‌های حسابرسی شرکت‌ها استفاده خواهد شد (میرز و همکاران، ۲۰۰۳). به طوری که اگر بیش‌تر از میانه باشد عدد صفر و در غیر این صورت یک را می‌پذیرد.
 ب) تخصص حسابرس در صنعت: برای اندازه‌گیری تخصص حسابرس در صنعت از رویکرد سهم بازار بهره گرفته شده است. هرچه سهم بازار بیشتر باشد، تخصص حسابرس در آن صنعت و تجربه او نسبت به سایر رقبا بالاتر است. در این پژوهش سهم بازار حسابرسان به‌گونه‌ای است که تخصص حسابرس در سطح موسسه حسابرسی به صورت مجموع دارایی‌های تمام صاحب‌کاران یک موسسه‌ی حسابرسی خاص در یک صنعت خاص تقسیم بر مجموع دارایی‌های صاحب‌کاران در این صنعت، تعریف می‌شود. در صورتی که حسابرس متخصص باشد عدد ۱ و در غیر این صورت عدد صفر را می‌پذیرد (اعتمادی و همکاران، ۱۳۸۸). همچنین مؤسساتی

به‌عنوان متخصص صنعت در نظر گرفته می‌شوند که سهم بازارشان مطابق با معادله فوق بیش از $1/2 \times$ (شرکت - های موجود در یک صنعت/1) باشد.

$$MS_{i,k} = \frac{\sum_{j=1}^{j,i,k} TA_{i,j,k}}{\sum_{i=1}^{IK} \sum_{j=1}^{j,i,k} TA_{i,j,k}}$$

که در این مدل: MS : سهم بازار مؤسسه m در صنعت k ; TA : مجموع دارایی‌های صاحب‌کاران i ; نماد مؤسسه حسابرسی؛ k : نماد شرکت صاحب‌کار؛ NK : تعداد صاحب‌کاران مؤسسه حسابرسی m در صنعت k . مؤسسات حسابرسی متخصص صنعت هستند که رابطه زیر در آن‌ها برقرار باشد.

$$MS_{i,k} > \frac{1}{N_k} * 1.2$$

پ) تغییر حسابرسی: در این پژوهش تغییر حسابرسی شامل هر نوع تغییر حسابرسی از جمله تغییر از سازمان حسابرسی به مؤسسه‌های حسابرسی عضو جامعه حسابداران رسمی ایران، تغییر از یک مؤسسه حسابرسی بزرگ به یک مؤسسه حسابرسی کوچک و بالعکس است. همچنین، در این پژوهش، مشابه پژوهش اعتمادی و همکاران (۱۳۸۸) مؤسسه‌های حسابرسی بر اساس میزان درآمد آن‌ها به مؤسسه‌های بزرگ و کوچک تقسیم بندی شده - اند. به طوری که اگر تغییر داشته باشد عدد یک و در غیر این صورت صفر را می‌پذیرد.

ت) شهرت حسابرسی: واتز و زیمرمن^۱ (۱۹۸۶) استدلال می‌کنند که شهرت و اعتبار، انگیزه‌ای برای مستقل ماندن حسابرسان است. در این پژوهش شهرت حسابرسی از حاصل تقسیم مجموع دارایی‌های تمام کارفرمایان یک مؤسسه حسابرسی خاص در کل بورس بر کل دارایی‌های شرکت‌های پذیرفته شده در بورس به دست می‌آید. این متغیر تنها برای اندازه‌گیری شهرت حسابرسی مورد نظر در حسابرسی کل شرکت‌های بورس به کار می‌رود و مستقل از ویژگی اندازه شرکت مورد حسابرسی است. به طوری که اگر بیشتر از میانه باشد عدد یک و در غیر این صورت صفر را می‌پذیرد.

در نهایت پس از تعیین عدد برای هر سال شرکت، شاخص کیفیت حسابرسی به شرح زیر محاسبه می‌شود.

$$Comp = \frac{\sum_{j=1}^m d_j}{\sum_{j=1}^n H_j}$$

در این رابطه، $\sum d_j$ بیانگر کلیه اقلامی است که امتیاز یک گرفته اند و $\sum H_j$ بیانگر کلیه اقلامی است که ارزش‌های صفر یا یک در مورد آنها لحاظ شده است. به این ترتیب، به این ترتیب در مورد هر شرکت شاخص کیفیت حسابرسی اندازه‌گیری شده و در دامنه صفر تا یک قرار می‌گیرد.

افشا شاخص مسئولیت اجتماعی (CSR): برای سنجش شاخص مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها و شناسایی ابعاد و شاخص‌های آن اگرچه هنوز هیچ اجماعی میان محققان و سازمان‌ها وجود ندارد، بر این اساس، به منظور تدوین چک لیست افشای مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها ابتدا تعداد زیادی از منابع نظری، پژوهشی، استانداردها و معیارهای بین‌المللی مرتبط در حوزه مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها بررسی شد و با توجه به فراوانی ابعاد و مؤلفه‌های استفاده شده در پژوهش‌های قبلی و با ترکیب استانداردها و رهنمودهای بین‌المللی و در نظر گرفتن شرایط محیطی ایران، چک لیست نهایی مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها به شرح نگاره یک استخراج گردید.

جدول ۲. نحوه اندازه‌گیری افشا شاخص مسئولیت اجتماعی

ابعاد	شاخص‌ها
زیست محیطی	آلودگی هوا؛ بازیافت یا جلوگیری از ضایعات؛ حفظ منابع طبیعی؛ دریافت جایزه در زمینه محیط زیست؛ رعایت قوانین و مقررات زیست محیطی؛ سایر موارد
محصولات و خدمات	کیفیت، ایمنی و سلامت محصول؛ توسعه محصول / سهم بازار؛ خدمات پس از فروش؛ توقف تولید؛ سایر موارد
منابع انسانی	اطلاعاتی کلی در مورد نیروی کار (نظیر توزیع سنی کارکنان، توزیع جنسی کارکنان، سطح تحصیلات)؛ برنامه آموزش و توسعه کارکنان؛ حقوق، مزایا و پاداش کارکنان؛ امکانات ورزشی و رفاهی کارکنان؛ روحیه و ارتباطات کارکنان؛ محیط کار کارکنان (ایمنی، سلامت، بهداشت)؛ بازنشستگی و مزایای پایان خدمت کارکنان؛ سایر موارد
مشتریان	پاسخگویی به نیاز مشتریان؛ شکایت / رضایت‌مندی مشتریان؛ سلامت مشتریان؛ سایر موارد
اجتماعی	رعایت و تبعیت از قوانین و مقررات مربوط به بعد اجتماعی؛ سرمایه‌گذاری اجتماعی (سلامتی، بهداشت و ...) هدایا و خدمات خیریه و نیکوکاری (نهادهای مدنی)؛ حامیان مالی برای فعالیت‌های اجتماعی (ورزش و ...)؛ سایر موارد
فرهنگی - اعتقادی	سرمایه‌گذاری فرهنگی - اعتقادی (آموزش و ...)؛ حامیان مالی فعالیت‌های فرهنگی - اعتقادی؛ فساد، رشوه خواری، پول شویی؛ سایر موارد
انرژی	حفظ و صرفه‌جویی در انرژی؛ توسعه و اکتشاف منابع جدید؛ استفاده از منابع جدید؛ سایر موارد

سپس برای سنجش رتبه مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها از روش تحلیل محتوای با رویکرد شاخص مطابق رابطه (۱) استفاده می‌شود:

$$CSR = \frac{\text{تعداد اقلام افشا شده}}{\text{تعداد کل اقلام قابل افشا}}$$

در رویکرد شاخص، تحلیل محتوا به استنباط نتایج بر اساس بودن یا نبودن ویژگی‌هایی که در پیام تعریف شده است، می‌پردازد. در این رویکرد اگر یک قلم از افشای اقلام مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها انجام شده باشد، امتیاز

یک و اگر افشا نشده باشد امتیاز صفر داده می‌شود. در پژوهش حاضر، در صورتی که هر کدام از شاخص‌های مطرح شده در جدول بالا در گزارش‌های فعالیت هیئت مدیره شرکت‌ها، افشا شده باشند به آن شاخص عدد یک و در صورتی که افشا نشده باشد به آن عدد صفر صفر تعلق می‌گیرد؛ سپس برای هر شرکت (تعداد اقلام) شاخص‌ها (افشاشده به تعداد کل اقلام (شاخص‌ها) قابل افشا، بیان‌کننده درصد افشای مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها است (وراجیز، ۲۰۰۷).

متغیرهای کنترل پژوهش

اندازه شرکت (*SIZE*): برابر با لگاریتم طبیعی جمع دارایی‌های شرکت است (اندرو و همکاران، ۲۰۱۸). نقدینگی شرکت (*Liquid*): برابر است با نسبت وجه نقد و معادل وجه نقد به مجموع دارایی‌های شرکت (اندرو و همکاران، ۲۰۱۸).

زیان‌دهی (*Loss*): متغیر موهومی است که اگر شرکت شرکت در سال جاری زیان داشته باشد عدد یک و در غیر این صورت صفر است (اندرو و همکاران، ۲۰۱۸).

سن شرکت (*Age*): برابر است با لگاریتم طبیعی سن شرکت از تاریخ تاسیس (اندرو و همکاران، ۲۰۱۸). نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری (*MBV*): برابر با نسبت ارزش بازار حقوق صاحبان سهام به ارزش دفتری حقوق صاحبان سهام شرکت تعریف شده است (اندرو و همکاران، ۲۰۱۸).

جریان نقد عملیاتی (*CFO*): برابر با جریان نقد عملیاتی شرکت است و با کل دارایی‌های شرکت تعدیل شده است (اندرو و همکاران، ۲۰۱۸).

اهرم مالی (*LEV*): برابر با نسبت کل بدهی‌ها به کل دارایی‌های شرکت است (فاسو، ۲۰۱۳). بازده دارایی‌ها (*ROA*): برابر با نسبت سود خالص به کل دارایی‌های شرکت است (اندرو و همکاران، ۲۰۱۸).

یافته‌های پژوهش

آمار توصیفی

نتایج آمار توصیفی متغیرهای پژوهش در جدول (۳) نشان داده شده است.

جدول ۳. آماره‌های توصیفی متغیرهای پژوهش*

متغیر	تعداد	میانگین	میانه	انحراف معیار	بیشینه	کمینه
افشای ریسک در گزارشگری مالی	۱۴۰۰	۰/۰۰۳	۰/۰۰۲	۰/۰۰۳	۰/۰۳۶	۰
کیفیت گزارشگری مالی	۱۴۰۰	-۰/۰۸۴	-۰/۰۵۴	۰/۰۹۷	-۰/۰۰۲	-۰/۵۵۸
سطح راهبری شرکتی	۱۴۰۰	۰/۴۹۲	۰/۵۰	۰/۲۲۵	۱	۰
کیفیت حسابرسی	۱۴۰۰	۰/۳۸۹	۰/۵۰	۰/۲۱۸	۱	۰
مسئولیت اجتماعی شرکت	۱۴۰۰	۴/۳۰	۵	۱/۵۹۲	۱۶	۱
اندازه شرکت	۱۴۰۰	۶/۰۰۸	۵/۹۴۹	۰/۶۷۷	۸/۴۱۴	۴/۳۵۶

متغیر	تعداد	میانگین	میانه	انحراف معیار	بیشینه	کمینه
نقدینگی شرکت	۱۴۰۰	۰/۰۳۹	۰/۰۲۶	۰/۰۳۹	۰/۲۰۸	۰/۰۰۲
سن شرکت	۱۴۰۰	۱/۴۵۴	۱/۵۹۱	۰/۱۶۷	۱/۸۲۶	۰/۹۰۳
نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری	۱۴۰۰	۱/۸۶۵	۱/۵۷۹	۰/۸۶۹	۶/۳۷۴	۱/۰۰۵
نسبت جریان نقد عملیاتی به کل دارایی‌ها	۱۴۰۰	۰/۱۲۰	۰/۱۰۳	۰/۱۲۳	۰/۴۵۱	-۰/۲۳۲
اهرم مالی	۱۴۰۰	۰/۶۱۵	۰/۶۲۴	۰/۱۹۲	۰/۹۸۷	۰/۱۰۴
بازده دارایی‌ها	۱۴۰۰	۰/۰۹۶	۰/۰۸۱	۰/۱۳۰	۰/۴۵۴	-۰/۳۳۹
آمار توصیفی متغیرهای دوجبهی						
زیان‌ده بودن شرکت	۱۴۰۰	۰/۱۲۳	۰	۰/۳۲۹	۱	۰

با توجه به نتایج بدست آمده از آماره‌های توصیفی متغیرهای تحقیق و نزدیک به هم بودن میانگین و میانه در بیشتر متغیرهای تحقیق، می‌توان بیان کرد که کلیه متغیرها از توزیع مناسبی برخوردار هستند. افزون بر این، آماره‌های انحراف معیار، ضریب کشیدگی و چولگی نیز به منظور بررسی نرمال بودن توزیع داده‌ها بکار گرفته می‌شوند (کلر و وارک، ۲۰۰۳). با بررسی معیارهای مذکور می‌توان اظهار داشت که داده‌های مربوط به متغیرهای مستقل و وابسته از توزیع نرمال برخوردار هستند زیرا، متغیرها دارای حداقل فاصله از ارزش ارایه شده برای کشیدگی می‌باشند. افزون بر این، متغیر اهرم مالی دارای میانگین تقریبی ۶۱ درصدی است که نشان دهنده سهم بالای بدهی در ساختار سرمایه شرکت‌های ایرانی است. همچنین، متغیر نقدینگی شرکت دارای میانگین حدود ۴ درصد است که با توجه به حجم بدهی نشان دهنده مشکل نقدینگی بالا در شرکت‌های ایرانی است. افزون بر این، متغیر بازده دارایی‌ها دارای میانگین تقریبی ۱۰ درصدی است که با توجه به نرخ تورم در یک دهه اخیر نشان دهنده آن است که شرکت‌های پذیرفته شده بازده متناسبی کسب نکردند. که می‌تواند ناشی از شرایط تحریمی باشد.

آزمون هم خطی متغیرهای مستقل و بررسی همسانی واریانس

همخطی به مفهوم وجود ارتباط شدید میان متغیرهای مستقل که توسط آماره VIF سنجیده می‌شود. مقادیر زیر ۱۰ برای این آماره نشان‌دهنده عدم وجود همخطی میان متغیرهای مستقل است (افلاطونی، ۱۳۹۲). نتایج کسب شده نشان داد که برای تمامی مقادیر بدست آمده این مقدار برای متغیرهای پژوهش کمتر از حد مجاز است. بنابراین، می‌توان ادعا کرد هم خطی میان متغیرهای پژوهش مشاهده نشده است. علاوه بر این، برای بررسی همسانی واریانس میان باقیمانده‌های مدل، آزمون والد تعدیل شده بکار گرفته شده است. این آزمون در نرم افزار استاتا انجام شده است (افلاطونی، ۱۳۹۲). نتیجه این آزمون برای مدل‌های پژوهش بیانگر وجود همسانی واریانس میان باقیمانده‌های مدل است. همچنین، نرمال بودن توزیع باقی مانده‌های رگرسیون نیز بررسی شد که نتایج موید نرمال بودن این باقی مانده‌ها می‌باشد.^۲

آمار استنباطی

با توجه به مبانی تئوریک طرح شده، پنج فرضیه تدوین و در ادامه به بررسی و آزمون آن‌ها پرداخته شده است. برای این هدف، ابتدا الگوی پژوهش برای بررسی چهار فرضیه آزمون شد. البته لازم است، قبل از برآزش الگوی پژوهش، آزمون چاو برای بررسی استفاده از روش داده‌های تابلویی با اثرات ثابت در مقابل روش داده‌های ترکیبی برای نمونه پژوهش انجام شود. نتایج آزمون چاو برای مدل پژوهش در جدول (۴) نشان داده شده است.

جدول (۴). نتایج آزمون چاو مدل پژوهش

الگوی مورد بررسی	آماره	سطح خطا	روش پذیرفته شده
الگوی پژوهش	۲۳/۶۲۶	۰/۰۰۰	روش اثرات ثابت

با توجه به آماره و سطح خطای آزمون چاو برای مدل پژوهش، نتایج حاکی از عدم تایید فرض H_0 بوده است، در نتیجه، الگوی روش اثرات ثابت روش ارجح است. لازم است برای انتخاب از بین الگوی داده‌های تابلویی با اثرات ثابت یا داده‌های تابلویی با اثرات تصادفی، آزمون هاسمن نیز انجام شود. نتایج مربوط به آزمون هاسمن نیز در جدول (۵) نشان داده شده است.

جدول ۵: نتایج آزمون هاسمن برای مدل پژوهش

الگوی مورد بررسی	آماره	سطح خطا	روش پذیرفته شده
مدل پژوهش	۲۷/۵۸۳	۰/۰۱۰	روش اثرات ثابت

همانطور که در جدول (۵) قابل مشاهده است، نتایج حاکی از آن است که الگوی روش اثرات ثابت برای الگوی پژوهش، روش ارجح است. بنابراین، در ادامه به تخمین مدل پژوهش، با توجه به روش ارجح در جدول (۶) پرداخته شده است.

جدول ۶. نتایج تخمین مدل پژوهش*

متغیر	ضریب متغیر	انحراف استاندارد	آماره تی	سطح خطا
عرض از مبدا	-۰/۰۰۰۶	۰/۰۰۰۵	-۱/۲۷۳	۰/۲۰۳
کیفیت گزارشگری مالی	۴/۰۶۰	۰/۵۶۱	۷/۲۳۶	۰/۰۰۰
سطح راهبری شرکتی	۱/۹۹۰	۰/۷۷۳	۲/۵۷۴	۰/۰۱۰
کیفیت حسابداری	۲/۱۴۵	۰/۷۶۰	۲/۸۲۰	۰/۰۰۴
مسئولیت اجتماعی شرکت	۰/۰۷۷	۰/۹۰۴	۰/۰۸۵	۰/۹۳۱
اندازه شرکت	۰/۰۰۱	۰/۰۰۰۰۹	۱۱/۳۶۹	۰/۰۰۰
نقدینگی شرکت	۰/۰۰۰۶	۰/۰۰۰۴	۱/۴۵۸	۰/۱۴۴

متغیر	ضریب متغیر	انحراف استاندارد	آماره تی	سطح خطا
زیان‌ده بودن شرکت	-۰/۰۰۰۰۲	۰/۰۰۰۰۴	-۰/۶۰۵	۰/۵۴۵
سن شرکت	۰/۰۰۱	۰/۰۰۰۰۳	۳/۲۱۶	۰/۰۰۱
نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری	۰/۰۰۰۰۰۵	۰/۰۰۰۰۱	۰/۳۹۳	۰/۶۹۴
نسبت جریان نقد عملیاتی به کل دارایی‌ها	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۰۱	۱/۲۱۷	۰/۲۲۳
اهرم مالی	-۰/۰۰۰۰۷	۰/۰۰۰۰۱	-۴/۹۴۵	۰/۰۰۰
بازده دارایی‌ها	-۰/۰۰۰۰۷	۰/۰۰۰۰۲	-۳/۷۴۹	۰/۰۰۰
ضریب تعیین		۰/۹۴۸		
ضریب تعیین تعدیل شده		۰/۹۴۲		
آماره‌ی دوربین-واتسون		۱/۸۲۶		
آماره‌ی F		۱۵۲/۹۵		
احتمال آماره‌ی F		۰/۰۰۰		

با توجه به نتایج قابل مشاهده در جدول (۶) و با توجه آماره‌ی F بدست آمده (۱۵۲/۹۵) و سطح خطای آن (۰/۰۰۰)، می‌توان ادعا کرد که در سطح اطمینان ۹۹ درصد، در مجموع الگوی تحقیق از معناداری بالایی برخوردار است. همچنین، با توجه به ضریب تعیین تعدیل شده بدست آمده برای الگو که برابر ۹۴ درصد است، می‌توان بیان کرد که در مجموع متغیرهای مستقل و کنترل تحقیق بیش از ۹۴ درصد تغییرات متغیر وابسته را توضیح می‌دهند. افزون بر این، با توجه به مقدار آماره‌ی دوربین واتسون که برابر ۱/۸۲۶ است، می‌توان ادعا کرد که خودهمبستگی مرتبه‌ی اول میان باقی‌مانده‌های الگو وجود ندارد. همچنین، نتایج بدست آمده نشان می‌دهد از میان متغیرهای کنترل، تنها متغیر اندازه شرکت، سن شرکت، اهرم مالی و بازده دارایی‌ها تاثیر معناداری بر افشای ریسک در گزارشگری مالی دارند.

نتیجه آزمون فرضیه اول

در این فرضیه به بررسی تأثیر کیفیت گزارشگری مالی بر افشای ریسک در گزارشگری سالانه در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداخته شده است. با توجه به نتایج بدست آمده در جدول (۶) از برآورد الگو، ضریب متغیر کیفیت گزارشگری مالی برابر ۴/۰۶۰ و سطح خطای آن ۰/۰۰۰ است. بنابراین، با توجه به ضریب مثبت این متغیر و سطح معناداری آن، می‌توان ادعا کرد که کیفیت گزارشگری مالی تاثیر مثبت معناداری (در سطح خطای ۵ درصد) بر افشای ریسک در گزارشگری سالانه دارد. مطابق مبانی نظری این استدلال وجود دارد که شرکت‌های دارای کیفیت گزارشگری مالی بالاتر دارای شفافیت و برنامه ریزی دقیقتری هستند و این شرکت‌ها سعی می‌کنند تمام ریسک‌های که شرکت با آن مواجه می‌شوند را به درستی افشا کنند لذا این انتظار وجود دارد که با شفافیت بالاتر شاهد افزایش سطح افشای ریسک در گزارشگری سالانه باشیم.

بنابراین، با توجه به سطح معناداری، فرضیه‌ی اول پژوهش در سطح خطای ۵ درصد تایید می‌شود (مطابق با نتایج پژوهش الکوردی و همکاران، ۲۰۱۹).

نتیجه آزمون فرضیه دوم

در این فرضیه به بررسی تأثیر راهبری شرکتی بر افشای ریسک در گزارشگری سالانه در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداخته شده است. با توجه به نتایج بدست آمده در جدول (۶) از برآورد الگو، ضریب متغیر راهبری شرکتی برابر ۱/۹۹۰ و سطح خطای آن ۰/۰۱۰ است. بنابراین، با توجه به ضریب مثبت این متغیر و سطح معناداری آن، می‌توان ادعا کرد که راهبری شرکتی تأثیر مثبت معناداری (در سطح خطای ۵ درصد) بر افشای ریسک در گزارشگری سالانه دارد. مطابق مبانی نظری این استدلال وجود دارد که شرکت‌های دارای راهبری شرکتی قوی‌تر به دلیل نظارت بالاتر دارای شفافیت و گزارشگری دقیقتری هستند و این شرکت‌ها سعی می‌کنند تمام ریسک‌های که شرکت با آن مواجه می‌شوند را به درستی افشا کنند لذا این انتظار وجود دارد که راهبری قوی‌تر از طریق شفافیت بالاتر سبب افزایش سطح افشای ریسک در گزارشگری سالانه باشیم. بنابراین، با توجه به سطح معناداری، فرضیه‌ی دوم پژوهش در سطح خطای ۵ درصد تایید می‌شود (مطابق با نتایج پژوهش الکوردی و همکاران، ۲۰۱۹).

نتیجه آزمون فرضیه سوم

در این فرضیه به بررسی تأثیر کیفیت حسابرسی بر افشای ریسک در گزارشگری سالانه در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداخته شده است. با توجه به نتایج بدست آمده در جدول (۶) از برآورد الگو، ضریب متغیر کیفیت حسابرسی برابر ۲/۱۴۵ و سطح خطای آن ۰/۰۰۴ است. بنابراین، با توجه به ضریب مثبت این متغیر و سطح معناداری آن، می‌توان ادعا کرد که کیفیت حسابرسی تأثیر مثبت معناداری (در سطح خطای ۵ درصد) بر افشای ریسک در گزارشگری سالانه دارد. مطابق مبانی نظری این استدلال وجود دارد که شرکت‌های دارای کیفیت حسابرسی قوی‌تر به دلیل نظارت بالاتر دارای شفافیت و گزارشگری دقیقتری هستند و این شرکت‌ها سعی می‌کنند تمام ریسک‌های که شرکت با آن مواجه می‌شوند را به درستی افشا کنند لذا این انتظار وجود دارد که کیفیت حسابرسی قوی‌تر از طریق شفافیت بالاتر سبب افزایش سطح افشای ریسک در گزارشگری سالانه باشیم. بنابراین، با توجه به سطح معناداری، فرضیه‌ی سوم پژوهش در سطح خطای ۵ درصد تایید می‌شود (مطابق با نتایج پژوهش الکوردی و همکاران، ۲۰۱۹).

نتیجه آزمون فرضیه چهارم

در این فرضیه به بررسی تأثیر افشای مسئولیت اجتماعی شرکت بر افشای ریسک در گزارشگری سالانه در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداخته شده است. با توجه به نتایج بدست آمده در جدول (۶) از برآورد الگو، ضریب متغیر افشای مسئولیت اجتماعی برابر ۰/۰۷۷ و سطح خطای آن ۰/۹۳۱ است.

بنابراین، با توجه به ضریب مثبت این متغیر و سطح معناداری آن، می‌توان ادعا کرد که افشای مسئولیت اجتماعی تأثیر غیرمعناداری (در سطح خطای ۵ درصد) بر افشای ریسک در گزارشگری سالانه دارد. مطابق مبانی نظری این استدلال وجود دارد که شرکت‌های دارای افشای مسئولیت اجتماعی بالاتر دارای مسئولیت‌پذیری بیشتر و برنامه نظارتی دقیقتری هستند و این شرکت‌ها سعی می‌کنند یک روند با ثباتی را از خود به بازار عرضه کرده و از ایجاد تنش در بازار خودداری کنند تا منافع سرمایه‌گذاران آسیب نبیند. لذا این انتظار وجود دارد که با شفافیت و مسئولیت‌پذیری بالاتر شاهد افشای ریسک در گزارشگری سالانه بیشتری باشیم. بنابراین، با توجه به سطح معناداری، فرضیه‌ی چهارم پژوهش در سطح خطای ۵ درصد رد می‌شود.

بحث و نتیجه‌گیری

در این پژوهش به تبیین اثر مفاهیم گزارشگری مالی بر افشای ریسک در گزارشگری مالی سالانه در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداخته شد. بدین منظور فرضیه‌هایی برای بررسی این موضوع تدوین و با استفاده از اطلاعات در دسترس به تجزیه و تحلیل آن پرداخته شد. تعاریف زیادی در خصوص افشای ریسک ارائه شده است. عده‌ای افشای ریسک را مخابره اطلاعات درباره شرکت، استراتژی‌ها، مشخصات، عملیات و سایر عوامل خارجی که تأثیر بالقوه‌ای بر نتایج مورد انتظار دارند، تعریف می‌کنند. افشای ریسک در گزارش‌های سالانه باید محدود باشد. افشای ریسک، اطلاعاتی درباره استراتژی‌ها، اقدامات، عملکرد و علاوه بر این اطلاعاتی که به طور خاص بر ریسک تمرکز می‌کند را در بر می‌گیرد. تعریف دیگر اینکه اطلاع رسانی به خواننده در مورد فرصت‌ها، چشم‌اندازها، خطر، آسیب، تهدید و افشایی که شرکت را تحت تأثیر قرار می‌دهد یا در آینده تحت تأثیر قرار خواهد داد، یا اطلاع مدیریت از تک تک موارد یاد شده، می‌تواند به عنوان افشای ریسک در نظر گرفته شود. از آنجا که این تعریف علاوه بر اینکه شامل جنبه‌های فرصت، چشم انداز، تهدید و ترس می‌شود، مواجه شدن با این موارد را نیز بیان می‌کند، جامع‌تر است (شیوانی و نشات، ۲۰۲۰). افشای ریسک، تصویری از چشم‌انداز آتی شرکت و حاوی اطلاعات مفید است که بر قیمت سهام و سایر متغیرهای بازار سرمایه تأثیر دارد. همچنین، افشای اطلاعات ریسک توان اثرگذاری بر انتظارات، قضاوت و تصمیم‌گیری سهامداران و سایر ذی‌نفعان را دارد. افشای ریسک مجموعه‌ای از اطلاعات سازمان است که در صورت‌های مالی افشا شده و حاوی برآورد، قضاوت، ارتباط ارزشی یا ارتباط با بازار مبتنی بر سیاست‌های حسابداری، انگیزه‌های پوشش ریسک، ابزارهای مالی، اقتصاد، سیاست، تأمین مالی، مدیریت ریسک و ریسک کنترل‌های داخلی سازمان است. با توجه به موارد طرح شده و انواع مفاهیم گزارشگری مالی این استدلال وجود دارد که شاخص‌های گزارشگری مالی می‌تواند به عنوان یک عامل اثر گذار بر سطح افشای ریسک در صورت‌های مالی باشد. در نتیجه، در ارتباط با اثر مفاهیم گزارشگری مالی (نظیر کیفیت گزارشگری مالی، سطح راهبری شرکتی و کیفیت حسابرسی) این استدلال وجود دارد شرکت‌های که دارای سطح کیفی بالاتری در مفاهیم گزارشگری مالی هستند به دلیل سطح شفافیت بالاتر و انجام نظارت دقیق‌تر افشاهای مطلوب‌تری ارائه خواهند داد. بنابراین، در این‌گونه از شرکت‌ها شاهد افشای ریسک بیشتری در گزارگری مالی سالانه خواهیم بود (الکوردی و همکاران، ۲۰۱۹). علاوه بر این، مطابق مبانی

تئوریک این استدلال وجود دارد که شرکت‌های با سطح افشای مسئولیت اجتماعی بالاتر دارای مسئولیت‌پذیری بیشتر و برنامه نظارتی دقیقتری هستند و این شرکت‌ها سعی می‌کنند یک روند با ثباتی را از خود به بازار عرضه کرده و از ایجاد تنش در بازار خودداری کنند تا منافع سرمایه‌گذاران آسیب نبیند. لذا این انتظار وجود دارد که با شفافیت و مسئولیت‌پذیری بالاتر شاهد افشای ریسک در گزارشگری سالانه بیشتری باشیم (لی و همکاران، ۲۰۱۹). با توجه به این استدلال تحلیل فرضیه‌ها نتایج نشان داد در میان مفاهیم گزارشگری مالی، شاخص کیفیت گزارشگری مالی، راهبری شرکتی و کیفیت حسابرسی با توجه به افزایش سطح نظارت، شفافیت و افشای مناسب اثر مثبت معناداری بر افشای ریسک در گزارشگری مالی سالانه دارند و سبب افزایش سطح افشای ریسک در گزارشگری مالی سالانه می‌شوند. بنابراین، با افزایش سطح نظارت و کیفیت در گزارشگری مالی باید شاهد افزایش افشا عوامل ریسک در گزارشگری سالانه باشیم. از سوی دیگر، نتایج موید آن است که شاخص افشای مسئولیت اجتماعی شرکت اثر معناداری بر افشای ریسک در گزارشگری مالی سالانه ندارد. دلایل احتمالی رد این فرضیه می‌تواند به این دلیل باشد که در محیط اقتصادی کشور تنش‌ها و مشکلات اولیه زیادی وجود دارد و شرکت‌ها تا زمانی که این مشکلات و نوسانات شدید در متغیرهای کلان اقتصاد حل نشود هیچ وقت به سراغ حل مسائل درجه دوم نظیر بهبود در شاخص مسئولیت اجتماعی نخواهند رفت. چرا که بهبود در شاخص‌های با درجه کمتر اثر چندانی در شرایط رقابتی و دریافت سهم بازار بیشتر توسط شرکت‌ها ندارد و مسائل مربوط به نوسانات شدید در متغیرهای کلان اقتصادی تمامی ابعاد شرکت‌ها را تحت تاثیر خود قرار داده است.

پیشنهاد‌های کاربردی

در راستای نتایج بدست آمده از پژوهش، پیشنهادهایی به شرح زیر مطرح می‌شود:

- با توجه به نتایج مدیران شرکت‌ها می‌توانند تاثیرات ریسک را شناسایی و کنترل کنند. افزون بر این، به مدیران پیشنهاد می‌شود که در تجزیه و تحلیل میزان افشای ریسک در گزارشگری سالانه به عامل‌هایی نظیر شاخص‌های گزارشگری مالی توجه کنند و آن را در تحلیل‌ها و ارزیابی‌های خود لحاظ کنند.
- علاوه بر این، با توجه به نتایج بدست آمده از پژوهش، به سرمایه‌گذاران پیشنهاد می‌شود در ارزیابی شرکت‌ها و اتخاذ تصمیم‌های سرمایه‌گذاری به میزان افشای ریسک شرکت‌ها در همه گزارش‌های ارائه شده از جمله گزارش فعالیت هیئت مدیره توجه نمایند. با توجه به نتایج پژوهش که نشان داد افشای ریسک تحت تاثیر شاخص‌های گزارشگری مالی است به مراجع استاندارد گذار پیشنهاد می‌شود شرکت‌ها را ملزم به افشای اطلاعات مربوط به ریسک نمایند تا سرمایه‌گذاران راحت‌تر بتوانند شرکت‌ها را مورد ارزیابی قرار دهند و تصمیمات منطقی اتخاذ نمایند.
- افزون بر این، به قانون‌گذاران و تدوین‌کنندگان سیاست‌های مالی توصیه می‌شود تا با حمایت بازارهای مالی و همچنین بازار سرمایه از بروز اختلال و عدم ثبات در آن جلوگیری نمایند و قوانین را در جهت افزایش معافیت‌ها برای شرکت‌هایی که به مسائل گزارشگری مالی توجه بیشتری دارند قائل شوند و سبب ایجاد انگیزه برای شرکت‌ها به منظور اتخاذ تصمیمات و استراتژی‌های بلندمدت شوند.

فهرست منابع

- * ابراهیمی، سید کاظم، بهرامی نسب، علی، باغیان، جواد. (۱۳۹۶). تأثیر کیفیت حسابرسی و رعایت حقوق سهامداران بر احتمال گزارشگری متقلبانه، دانش حسابرسی، ۱۷(۶۹)، صص ۱۲۵-۱۴۹.
- * اعتمادی، حسین؛ محمدی، امیر و ناظمی اردکانی، مهدی. (۱۳۸۸). «بررسی رابطه بین تخصص صنعت حسابرس و کیفیت سود در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران»، پژوهش‌های حسابداری مالی، شماره ۱ و ۲.
- * افلاطونی، عباس. (۱۳۹۲). تجزیه و تحلیل آماری با *Eviews* در تحقیقات حسابداری و مدیریت مالی، چاپ اول، تهران، انتشارات ترمه.
- * دستگیر، محسن، (۱۳۸۵) تأثیر افشا بر ریسک سیستماتیک، پژوهش‌های اقتصادی، بهار ۱۳۸۵، صص ۲۳۵-۲۵۰.
- * شریفی، الهام (۱۳۹۵) رابطه کیفیت افشای حسابداری با همزمانی قیمت و ریسک سقوط قیمت سهام، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده مدیریت و حسابداری، دانشگاه علامه طباطبائی
- * صمدی، محمود. (۱۳۹۶). تأثیر امتیاز حاکمیت شرکتی بر ارزش بازخورد اطلاعات و عملکرد حسابداری، دانش حسابداری مالی، دوره ۴، شماره ۲ - شماره پیاپی ۱۳، تابستان ۱۳۹۶، صفحه ۱۳۹-۱۶۲.
- * طاهری، ماندانا، رحمانی، علی، سلیمانی امیری، غلامرضا، (۱۳۹۸) ارتباط ارزشی افشا و گزارشگری ریسک در بانک‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، پژوهش‌های حسابداری مالی، سال یازدهم، شماره اول، پیاپی (۳۹)، صص ۱-۲۲.
- * Alkurdi, A., Hossainey, KH., Tahat, Y., Aladwan, M. (2019). The Impact of Corporate Governance on Risk Disclosure: Jordanian Evidence, *Academy of Accounting and Financial Studies Journal*, 2019 Vol: 23 Issue: 1.
- * Andrew, C., C. Shuping, C. Adam, E and Bin, M. (2018). Does Long-Term Earnings Guidance Mitigate Managerial Myopia?. www.ssrn.com/abstract=2570037
- * Dawd, I. and Charfeddine, L. (2019) 'Effect of aggregate, mandatory and voluntary disclosure on firm performance in a developing market: the case of Kuwait', *Int. J. Accounting, Auditing and Performance Evaluation*, Vol. 15, No. 1, pp.31-56.
- * Dobler, M. (2008). Incentives for risk reporting _ a discretionary disclosure and cheap talk approach. *International Journal of Accounting*, 43(2): 184-206.
- * Fosu, s. (2013). Capital structure, product market competition and firm performance: evidence from South Africa. *The Quarterly Review of Economics and Finance*, 53, 140-151.
- * Hope, O., Hu, D. & Lu, H. (2014). The Benefits of Specific Risk-Factor Disclosures, *Rotman School of Management, Working Paper*.
- * Hope, O., Thomas, W.B., 2008. Managerial empire building and firm disclosure.
- * Iatridis, G. (2011). Accounting disclosures, accounting quality and conditional and unconditional conservatism. *International Review of Financial Analysis*, 20(2), 88-102.
- * Keller, G., & Warrack, B. (2003). *Statistics for management and economics* (6th ed.). Pacific Grove, CA: Duxbury Press.
- * Kravet, T., & Muslu, V. (2013). Textual Risk Disclosures and Investors' Risk Perceptions, *Review of Accounting Studies*, 18, 1088~1122.

- * Lajili, K., and D. Zéghal. (2005). a Content Analysis of Risk Management Disclosures in Canadian Annual Reports, Canadian Journal of Administrative Sciences, Vol. 22, No. 2, Pp. 125-142.
- * Li, Y., He, J., Xiao, M. (2019). Risk Disclosure in Annual Reports and Corporate Investment Efficiency, International Review of Economics and Finance, 112(3), pp 522-558.
- * Lim, C. Y. and Tan, P. M. (2007). Value relevance of value-at-risk disclosure. Review of Quantitative Finance and Accounting, 29(4): 353-370.
- * Linsley, P. & Shrires, P. (2006). Risk reporting: A study of risk disclosures in the annual reports of UK companies. The British Accounting Review, 38(4), 387-404.
- * Nagar, V., Nanda, D. and Wysocki, P. (2003). Discretionary Disclosure and stock-based incentives, Journal of Accounting and Economics, 34 (1-3): 283-309.
- * Rodríguez Domínguez, L. & Noguera Gámez, L. C. (2014). Corporate reporting on risks: Evidence from Spanish companies. Revista de Contabilidad, 17(2), 116-129.
- * Watts, R. L. and Zimmerman, J. L. (1986). Positive Accounting Theory. NJ: Prentice-Hall.
- * Yanqiong Li, Jie He, Min Xiao, (2018) Risk Disclosure in Annual Reports and Corporate Investment Efficiency, International Review of Economics and Finance, doi: 10.1016/j.iref.2018.08.021.
- * Rezaee, Z., & Tuo, L. (2017). Voluntary disclosure of non-financial information and its association with sustainability performance. Advances in Accounting, 39, 47-59. doi:10.1016/j.adiac.2017.08.001
- * Armstrong, C., Blouin, J., Jagonlizer, A. & Larcker, D. (2014). Corporate Governance, Incentives, and Tax Avoidance. Rock Center for Corporate Governance working paper series.
- * Dechow, P., & Dichev. (2002). "The quality of accruals and earnings: The role of accrual estimation errors". The Accounting Review 77 Supplement, pp. 35-59.
- * Francis, j. Iofond and et al. (2005). "the market pricing of accruals quality", Journal of Accounting and Economics, vol 39.
- * Myers, S.C. & Majluf, N.S. (2003). Corporate financing and investment decisions when firms have information that investors do not have. Journal of Financial Economics, 13(2):187-221.
- * Vourvachis, P. (2007). On the use of content analysis (CA) in corporate social reporting (CSR): Revisiting the debate on the units of analysis and the ways to define them. British Accounting Association Annual Conference, Egham, England.

یادداشت‌ها

¹. Watts and Zimmerman

². لازم به توضیح است که به دلیل محدودیت صفحه از آوردن جداول خودداری شده است.